

ENTORN DE LES FAMÍLIES DELS BISBES OLIBA DE VIC I OLIBA D'ELNA

per ANSCARI MUNDÓ, m. de Montserrat

La família del gran abat i bisbe Oliba no ofereix dificultat pel que fa als seus avantpassats paterns : la família comtal de Carcassona, d'origen visigot, passada per branques successives a Barcelona i a Cerdanya-Besalú. La línia ancestral materna no ha preocupat encara cap historiador, malgrat l'obscuritat que l'envolta ; de moment, però, podem deixar-la de banda mentre no apareguin nous documents.

La parentela d'Oliba que ha interessat més en aquests darrers anys, en canvi, ha estat la lateral, és a dir, la dels germans, germanes i nebots ; en algun punt constitueix un enigma, que fins ara ha resistit indesxifrat els esforços dels investigadors.

Florez, el segle XVIII, suscità inconscientment la qüestió, en publicar un document important ¹, de què parlarem després. Villanueva ², que s'hi fixà amb l'agudesa que li és pròpia, formulà l'enigma sense intentar, però, de resoldre'l. Bofarull ³ cregué donar la llista completa i definitiva dels fills d'Oliba Cabreta i d'Ermengarda. D'Abadal ⁴, seguint Villanueva, remogué la qüestió aportant aclariments a la composició de la família Balsareny, relacionada amb alguns nebots d'Oliba. Finalment el P. abat Albareda ⁵, després de sospesar la documentació publicada, oferia nous elements de solució, i pro-

1. *España Sagrada*, XXVIII ap. XV p. 288.

2. *Viaje literario*, VI p. 194.

3. *Los condes de Barcelona vindicados*, I, Barcelona 1836, p. 95.

4. *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, 2.ª ed. Barcelona 1948, pp. 90-91.

5. *Noves dades sobre la família de l'abat Oliba*, AST 28 (1955) (=Collectanea E. Serra Buixó, Balmesiana, Barcelona 1956) pp. 341-353. El mateix abat Anselm M. ALBAREDA ja n'havia parlat en el seu llibre *L'abat Oliba, fundador de Montserrat*, Montserrat 1931, p. 31 nota 1. p. 124 i p. 55, on recomana precaució abans d'admetre l'abat Gausfred de Cuixà com a germà d'Oliba, segons insinuava FONT, *Histoire de l'abbaye royale de Saint Michel de Cuxa*, Perpinyà 1881, p. 150-154.

posava un esquema familiar provisorí, que, si bé lligava tots els caps de fil balders, amb tot, exigia encara una confirmació documental ulterior.

La nova solució que proposo en aquestes pàgines, a què difícilment hauria arribat sense les aportacions i les temptatives estimulants dels dos darrers investigadors, té en compte tots els elements oferts per ells; però ha tingut endemés la sort d'aprofitar dos nous documents, inèdits, decisius, exhumats pel Dr. Junyent, a més d'aprofitar-ne alguns altres que no havien estat adduïts fins ara, malgrat d'ésser publicats en part des de fa anys.

La darrera solució proposada es basava en dues afirmacions documentals, que es creien igualment certes i decisives. La primera afirmació establia que Gombau de Besora era germà del bisbe Oliba; l'altra, que el successor d'Oliba a la seu de Vic, l'ardiaca Guillem de Balsareny, era nebot de l'abadessa Ingilberga, germana d'Oliba de Vic i de Cuixà. Per a concordar-les calia combinar d'alguna manera legítima les famílies dels Besora-Balsareny amb la comtal de Cerdanya; conseqüentment, com a hipòtesi se suposava un primer matrimoni de la futura comtessa Ermengarda amb Ermemir, vicari de Besora, el qual hauria d'haver mort abans del 967⁶.

Comencem per la primera afirmació.

Gombau de Besora declarava el 12 d'agost del 1034, que la propietat d'un alou de la Moguda li venia «ad me iam dicto Gombaldo per cartam donationis que fecit mihi *frater meus Oliba episcopus*»⁷.

Qui és aquest Oliba germà de Gombau? Durant la primera meitat del segle XI hi hagué dos bisbes d'aquest nom a Catalunya: Oliba d'Elna (c. 1009 — c. 1013/9) i Oliba de Vic (1018 — 1046).

D'antuvi podia pensar-se que es tractés del de Vic, l'únic vivent el 1034, i a qui Gombau confià la protecció de la seva segona muller en el testament redactat el 1041⁸; sovint trobem Oliba de Vic i Gombau en òptimes relacions⁹. Existia endemés un parentiu innegable entre l'ardiaca Guillem, nebot de Gombau per part de mare, i l'abadessa Ingilberga de Sant Joan, germana d'Oliba, parentiu que tractarem més avall.

Àmb tot, però, un examen aprofundit de la documentació con-

6. ALBAREDA, *Noves dades*, pp. 345-9.

7. Còpia en un petit cartulari de Sant Miquel del Fai, ara a Marsella, Arch. dép. Bouches-du-Rhône, 1H38 p. 179, ed. M. GUÉRARD, *Cartulaire de St. Victor*, II pp. 513-5 n. 1046.

8. Còpia del s. XI-XII en el mateix cartulari, ed. GUÉRARD, *ibid.* II pp. 517-521 n. 1048.

9. Veure-les reunides per ALBAREDA, *Noves dades*, pp. 350-2.

servada permet assegurar sense cap mena de dubte, que el bisbe Oliba, germà de Gombau, és el bisbe d'Elna. Heus-ne ací les proves.

Molts anys abans del 1034 Gombau de Besora apareixia obrant conjuntament amb el seu germà Oliba levita, és a dir, diaca o clergue major. La primera vegada fou el 15 de gener del 996: el prevere Donadeu redimia un cens a Gombau de Besora damunt d'un alou que aquell posseïa dels seus pares a Saderra, prop de Torelló, cens que el comte Ramon de Barcelona havia venut a Gombau; firma com a testimoni *Oliba levita frater Gondebaldo*¹⁰. L'altra ocasió fou el 30 de gener del 1007: uns particulars vengueren mig molí al Mogent, que havia estat dels comtes Ramon i Ermessenda, els quals consentiren a la venda junt amb els prohoms de la cort comtal: *in presentia Olibane levita et fratris suo Gondeballo, Miro de Ostales*, etc.¹¹.

De manera que el germà de Gombau, Oliba, era només clergue mentre Oliba, futur bisbe de Vic, era comte de Berga durant el 996, i monjo de Ripoll durant tot el 1007 respectivament; aquests dos títols del futur bisbe de Vic eren impossibles de passar per alt en un document públic. A més, Gombau i el seu germà clergue Oliba apareixen relacionats estretament amb els comtes de Barcelona, i participant de la seva cort, circumstàncies que no s'adiuen amb el que sabem del comte-monjo Oliba.

Durant aquests mateixos anys, exactament del 995 al 1005, figura entre els canonges de la seu de Barcelona un «Oliba levita», que sembla un personatge de certa importància. Es refereixen a ell sens dubte tres documents, en què actuen el bisbe Aeci i els seus canonges: l'un del 20 de maig del 995¹², l'altre, del 26 de maig del 1002¹³, i el tercer del 19 de maig del 1005¹⁴.

10. Document trobat recentment per Junyent a Vic, Arx. Capit., cal. 6 n. 102.

11. Barcelona, Catedral, *Lib. Antiquit.* III f. 27 doc. 79, segons còpia del 1207; l'original deu existir encara a la catedral; en el resum publicat per Mn. MAS, *Ràbrica dels Lib. Ant.*, I pp. 105-6 n. 247, no apareix prou clar el parentiu per mor de la falsa interpunció, que aquí he corregit segons el manuscrit. Sens dubte és també el nostre personatge l'«Oliba levita», que, sense declarar-se, però, germà de Gombau, firma com a primer testimoni en una donació que Gombau i la seva primera esposa Guisla feren a Sant Miquel del Fai el primer d'octubre de 1006, publicada per GUÉRARD, *Cartulaire de St. Victor*, II pp. 521-2 n. 1049.

12. *Lib. Antiq.* IV f. 16 doc. 50: MAS, I p. 67 n. 155.

13. *Lib. Antiq.* II f. 280 doc. 733: MAS, I p. 91-2 n. 216.

14. *Lib. Antiq.* IV f. 152 doc. 355: MAS, I pp. 102-3 n. 240. Alguns altres documents de Barcelona també s'hi poden referir; així per exemple un «Oliba levita» que escriu una venda entre particulars a Sant Andreu prop de Barcelona, 13-XII-990 (F. UDINA, *El archivo condal de Barcelona en los s. IX y X*, Barcelona 1951, p. 417 n. 227); «Olibane presbíter», que fa de testimoni en una donació al bisbe i a Sant Miquel de Barcelona, 17 d'abril de 1007 (MAS, I pp. 106-7 n. 250): ¿hauria estat or-

Aquest canonge Oliba de Barcelona fou consagrat bisbe d'Elna al cap de poc. La identidat de persones no ofereix cap dubte, ja que és ell mateix qui la declara. En l'acta de restauració de la vida canònica a la catedral de Barcelona, que fou confirmada per diversos bisbes catalans el 9 de març del 1009, el primer dels firmants a continuació dels comtes és el novell bisbe que signa: «Oliba, gracia dei, sedis Elenensis episcopus, unus de conservis vel canonicis sedis sancte Crucis sancteque Eulalie»¹⁵.

Aquesta manera d'expressar-se voldria dir que feia poc que era bisbe d'Elna, ja que pel març del 1009, tot i ésser ja bisbe, encara es considerava com a formant part de la canonja barcelonina¹⁶; i és més notable encara, que en les visites sovintejades a la capital catalana continuà prenent part en els judicis comtals al costat del seu germà Gombau. En tenim notícia del 1012 actuant solemnement a favor de la seu barcelonina¹⁷ i al 1013 en una sentència que el comte decidí a favor de Sant Cugat del Vallès¹⁸.

No sabem exactament quan morí Oliba d'Elna¹⁹. En tot cas hi ha un buit en la documentació coneguda, que va del 1013 al 1019, quan apareix per primera vegada el seu successor, Berenguer II de Gurb. Oliba devia morir entre aquestes dues dates.

---

denat sacerdot entre el gener i l'abril d'aquell any? En altres documents, del 976 (MAS, I p. 26) i 987 (UDINA, p. 387 n. 204), apareix un «Oliba levita» i «archidivita» respectivament: es tracta d'un personatge diferent, més ancià que el nostre, que arribà a ardiaca de Barcelona.

15. *Lib. Antiq.* I f. 2 doc. 3: MAS, I pp. 229-231 n. 493, en fa un llarg resum fora de lloc cronològicament; l'edició sencera en *Marca Hisp.*, col. 968-971.

16. L'antecessor d'Oliba a Elna, Fredunó apareix encara en un document de gener del 1007 (PUIGGARÍ, *Catalogue biographique des évêques d'Elne*, Perpinyà 1841, pp. 17-18), però devia morir més tard.

17. *Lib. Antiq.* II f. 106 doc. 324: MAS, I pp. 142-3 n. 322: hi signen — a més dels canonges — cinc bisbes catalans; el comte Ramon Borrell afegeix tot seguit: «Raimundus gracia Dei comes et marchio et inspector episcopii, dante Deo, nostre ditioni pertinentibus», afirmació que planteja a casa nostra, crec que per primera vegada, el problema molt interessant de l'absorció feudal laica damunt dels bisbes, que farà tant soroll anys endavant amb la lluita de les investitures. Caldria estudiar-ho amb nova documentació. Notem que Oliba de Vic s'abstingué de participar als judicis comtals de Barcelona, i no m'estranyaria que fos degut a les seves idees molt més clares que les dels altres contemporanis sobre la dignitat episcopal i independència en relació amb les autoritats civils. L'any d'aquest document, que segons la cronologia del rei Robert en ús fins ara, seria el 6-IX-1013, el corregeixo en 1012, segons les conclusions d'un estudi que publicaré aviat, si Déu vol, i que afecten gran nombre de documents catalans datats per aquell rei.

18. Cartulari de St. Cugat, ed. RIUS i SERRA, II pp. 96-100 n. 452, del 31 de març del 1013.

19. Els autors de la *Galla Christiana* el feien morir el 1013; PUIGGARÍ, *Catalogue biographique*, p. 18, seguit pels autors de l'edició Privat de *l'Histoire du Languedoc IV*, Tolosa 1876 p. 778 (cf. 145-6 i 341), creu que era viu al 1014; però el document sobre el que es fonamenta és de datació dubtosa.

Després del que s'ha vist, ja no pot estranyar que Gombau de Besora encara parli del seu germà Oliba, bisbe d'Elna, al 1034, si l'alou de la Moguda li venia d'ell, malgrat que el donant ja fos mort des de temps ²⁰.

La parentela del nostre gran Oliba, doncs, torna a quedar reduïda als límits anteriors a l'aparició de Gombau de Besora i del seu germà bisbe d'Elna. Resta ara per a definir la segona part que ens proposàvem al començ, és a dir, la relació familiar precisa entre Guillem, l'ardiaca de Vic i Ingilberga, l'abadessa de Sant Joan, tan clarament enunciada en un document del 1055: «domna Ingilberga, amita mea, que fuit soror domni Olive pontificis, et abbatissa Sancti Ioannis» ²¹, i en el Necrologi C de Vic: «vii Kal. aprilis, ipso die obiit Ingilberga, bone memorie, qui fuit soror domni Olive pontificis et abbatiss de Cuxano, que sepulta est intra aulam Sancti Ioannis» ²².

Cal, doncs, resseguir els familiars directes de l'ardiaca Guillem en línia ascendent. Si ens atenem a la paraula «amita», que Guillem dóna a la seva tia Ingilberga abadessa, aquesta hauria d'ésser «germana del pare»; aquest és el sentit clàssic, conservat per sant Isidor ²³ i reconegut en el *Liber iudiciorum* visigòtic, vigent aleshores a Catalunya ²⁴. «Matertera» seria la germana de la mare. Cal dir, però, que aquest darrer qualificatiu no es troba de fet en els documents catalans de l'època; el que fa suposar que s'usava indistintament «amita» per a indicar les ties fossin paternes o maternes. Hem d'examinar, per tant, les dues ascendències.

El pare de Guillem era Guifred, vicari de Balsareny. Aquest tenia un germà, probablement més gran, que en el seu testament del 5 d'agost del 1033, menciona el nom de llur mare, Ermessenda ²⁵. No sé de moment el nom de l'avi Balsareny. Malgrat, però, la lla-

20. D'un altre parent de Gombau, un prevere oncle seu de nom Guilarà de sauta memòria, li pervingueren unes cases dins de la ciutat arran de la seu de Barcelona, vegi-se'n els documents en *Lib. Antiq.* I f. 125 doc. 313; MAS I. p. 150 n. 337 (del 1013, no 1014); cf. *Lib. Antiq.* I f. 109 doc. 271; MAS I p. 181 n. 395 (del 1020). S'ha de descartar definitivament l'opinió antiga, repetida per Puiggari (lloc citat p. 17) que feia de l'Oliba d'Elna un membre de la casa comital de Besalú; es deu tractar, sens dubte, d'una confusió documental amb l'Oliba de Vic.

21. El pergamí original s'ha perdut; vegi-se'n l'edició en FLOREZ, *España Sagrada*, XXVIII p. 288.

22. MS. Vic, Museu Episc. 129, f. 19v, nota del s. XIII, que deu ésser còpia d'un model més antic; ed. D'ABADAL, *L'Abat Oliba*, p. 90-91, nota 64. ALBAREDA, *Noves dades*, p. 345.

23. *Etymol.* IX, 6, 18.

24. Vegi's, per exemple, la taula sinòptica de la parentela en el ms. Escorial Z. II. 2: *Liber iudicum popularis* escrit a Barcelona el 1011, però conservat a Vic des de sempre, en EWALD-LOEWE, *Exempla scripturae wisigothicae*, tab. XXXIX i p. 29.

25. A.C.A. perg. Bages, plec del 1032-1034, n. 15.

cunà que queda per a resoldre en l'ascendència paterna de Guillem, crec que el parentiu amb Ingilberga abadessa i amb Oliba s'haurà de trobar en la línia materna.

La mare de l'ardiaca Guillem era Emma-Ingilberga. Només en una ocasió se li dona el doble nom ²⁶; en els altres documents, fins en el seu mateix testament del desembre del 1038 ²⁷, sempre s'anomena amb el segon nom només. Aquesta senyora morí pel gener del 1039. Era germana de Gombau de Besora: ho diu expressament en el testament on el fa marmessor; i, per tant, ara sabem que també era germana d'Oliba d'Elna.

Emma-Ingilberga, Gombau i Oliba levita eren fills d'Ermemir de Besora ²⁸. Ermemir, vicari de Besora, és cert que vivia encara el 19 d'octubre del 981 ²⁹. Per tant, no pot pensar-se en un primer matrimoni d'Ermengarda amb Ermemir de Besora, car aquest vivia encara molt després del 967, quan Ermengarda ja consta casada amb el comte Oliba Cabreta. Cal buscar per un altre costat.

¿Qui era la mare dels germans Gombau, Emma-Ingilberga i Oliba d'Elna? El seu nom no ens és revelat per les fonts de l'època; fins els documents redactats pels seus fills mateixos guarden un silenci hermètic; hom hi endevina un misteri, alguna circumstància que preferien amagar ³⁰.

26. Document del 1057 en el que hi intervé el seu fill, el bisbe Guillem, A.C.A. perg. Ramon Berenguer I, n. 210 i 211, cf. BOFARULL, *Condes vindicados*, II p. 74; ALBAREDA, *Noves dades*, p. 346 nota 14.

27. Montserrat, Arxiu, perg. Bages n. 1378 i 1381 i perg. Montserrat s. n.; ed. DANÈS i TORRAS en *Anal. Mont.* V (1922 [1924]) pp. 441-8.

28. Veure els diversos testimonis citats en ALBAREDA, *Noves dades*, p. 348 i nota 18, relatius a Gombau.

29. Dada descoberta recentment pel doctor Junyent en el testament d'un personatge «Wifredus, que vocant Brunicardo», que nomena marmessors «domnus Frugifer episcopus senior meus, et Ermemirus vicarius Bisauriensis», el «XIIII kal. novembris anno XXVIII regnante Leutario rex», Vic. Arx. Capit., *Episcopologi* I n. 81.

30. En la donació que Gombau fa de Sant Miquel del Fai a Sant Víctor de Marsella, l'any 1043 (ed. MARTÈNE, *Amplissima collectio* I col. 407) parla només «pro animabus patris mei et matris mee», única al·lusió tàcita que he trobat. No es pot suposar que es digués Ermengarda, com semblava insinuar un jurament prestat per familiars de Gombau relatiu als béns de Sant Miquel del Fai i castell de Montbui, document imperfectament publicat per M. GÉRARD, *Cartulaire de Saint Victor*, II p. 524 n. 1052, que el datava de c. 1060; en realitat aquest document és del 1041. Es conserven, a més del petit cartulari, l'original i una còpia contemporània, a Marsella, Arch. dép. Bouches-du-Rhône, 1H20 p. 126 i 88; en el mateix pergami que conté la donació de Gombau al Fai, i comença clarament: «Iuro ego Mir, filius qui fui quandam Ermengardis femina...»: es tracta de Mir Geribert, fill del vescomte de Barcelona, casat amb Guisla, filla de Gombau; aquesta Ermengarda era filla del comte Borrell II de Barcelona, BOFARULL, *Condes vindicados*, I, p. 151; vegi's també l'estudi de F. CARRERAS I CANDI, *Lo Montjuich de Barcelona*. Mem. RABL de Barcelona, VIII (1901-1903) pp. 326 i 361-3, on fa algunes hipòtesis sobre el nom i filiació de la mare de Gombau.

Com a hipòtesi de recerca és lícit deduir el nom de la mare del doble nom de la seva filla: si aquesta es deia Emma de primer nom, el segon, Ingilberga, seria possiblement el nom de la mare. Així almenys s'observava amb els fills, sense anar gaire lluny, amb el del seu propi fill Bernat Guifred: Guifred era també el nom del vicari de Balsareny, marit d'Emma-Ingilberga.

Aquí comença a fer-se sospitós el fet que Ingilberga fos també el nom de l'abadessa de Sant Joan; i que aquesta, expulsada del monestir, s'anés a refugiar precisament a casa dels fills d'Emma-Ingilberga de Balsareny, residents a Vic; i no ho fes en canvi a casa de cap dels germans comtes de la banda de Besalú i Cerdanya, o dels altres Besores. Cal, doncs, examinar bé la parentela de l'abadessa de Sant Joan.

S'ha dit i repetit que Bofarull³¹ establí la llista definitiva dels fills i filles del comte Oliba Cabreta i d'Ermengarda. Si bé això sembla completament cert dels quatre nois: Bernat, Guifred, Oliba i Berenguer, i molt probable de la noia Adelaida, en realitat, pel que fa a Ingilberga de Sant Joan només es deduïa de les paraules suara citades de l'ardiaca Guillem i de la nota del necrologi de Vic, que fan d'ella explícitament una germana del bisbe Oliba i abat de Cuixà: «amita mea, soror domni Olive pontificis». Guillem ve a dir que si per un costat l'abadessa era germana d'un dels seus pares, «amita mea», per l'altre ho era del bisbe Oliba. Noti's però que aquest detall del doble parentiu de l'abadessa Ingilberga era sobrer si Oliba, bisbe, i la mare o el pare de Guillem eren germans.

Fetes totes les combinacions matrimonials possibles entre les parelles Oliba Cabreta = Ermengarda per un costat, i per l'altre amb els quatre avis de Guillem — o sigui: Ermemir de Besora = [suposada Ingilberga], i l'innominat vicari de Balsareny = Ermessenda —, i tenint en compte les dades anteriors, no hi ha cap unió legítima possible de la qual pugui néixer aquell parentiu.

En efecte, com ja veié clarament Albareda, cal excloure un primer matrimoni legítim del comte Oliba Cabreta amb alguna de les àvies de l'ardiaca Guillem: els fills d'aquest suposat enllaç haurien estat comtes; i ni els Besora ni els Balsareny no ho foren mai.

Igualment s'ha d'excloure un primer matrimoni d'Ermengarda amb un dels avis de Guillem: l'avi Besora, Ermemir, com hem vist, encara vivia el 981, molt després del casament d'Ermengarda amb Oliba Cabreta. Ni queda tampoc la possibilitat que hagués contret primeres noces amb l'avi Balsareny innominat, puix que posterior-

31. *Los condes de Barcelona vindicados*, I, p. 95.

ment el sabem casat amb una Ermessenda, mare de Bernat i Guifred de Balsareny, pare aquest darrer de l'ardiaca Guillem. Aquesta hipotètica combinació suposaria que els fills o filles d'Ermengarda i de l'innominat avi Balsareny serien més grans que els d'Ermengarda i Oliba Cabreta; i en canvi sabem de l'abadessa Ingilberga que era més jove que l'abat Oliba i els seus germans comtes. A més, ens consta el nom del pare de l'abadessa Ingilberga, un comte Oliba, com veurem tot seguit.

En aquest punt no queda cap més remei que considerar l'abadessa de Sant Joan, Ingilberga, com a filla natural del comte Oliba Cabreta de Cerdanya; el que explica que se la considerés germana del bisbe Oliba de Vic. I, per altra banda, filla també extraconjugual de la suposada Ingilberga de Besora, esposa legítima d'Ermemir de Besora, mare d'Emma-Ingilberga, Gombau i Oliba d'Elna; el que aclareix per què el nét Guillem tracti l'abadessa Ingilberga de tia seva, essent com era germanastra de la seva mare.

La confirmació de la solució proposada a tot aquest embolic familiar, ens la dóna amb molta probabilitat l'acta d'oblació de la nena Ingilberga com a monja de Sant Joan, que feren els seus pares el 987. No goso dir amb tota seguretat, car el document no s'ha conservat original, sinó en un resum del s. xv del *Llibre de Canalars* de Sant Joan de les Abadesses ³², que diu així: «Oliba comes et Singilberga comitissa offerunt et tradunt huic monasterio Ingilbergam eorum filiam in monialem», i la doten amb l'alou de Tallet, en el Vallespir; «anno trabeacionis dominice DCCCCLXXXVI, anno vero primo quo Hugo rex sumpsit exordium regnandi» ³³.

Malgrat un error evident, creuria que l'extracte és digne de fe: la futura abadessa era filla del comte Oliba de Cerdanya i de Singilberga (s'ha de llegir segurament Ingilberga). ¿Qui era aquesta senyora «comtessa»?; car el 987 la comtessa de Cerdanya, esposa legítima d'Oliba, era Ermengarda. L'error, per mi, no està en el nom de (S)ingilberga sinó en el donar-li el títol de comtessa; entre els noms d'Ermengarda i (S)ingilberga no hi ha punt de contacte que permeti una confusió gràfica. En canvi s'explica que el qui féu el resum en el *Llibre de Canalars*, la segona meitat del s. xv, veient la menció del comte Oliba i de la seva filla, afegís el títol de comtessa al nom de la mare d'aquesta.

Ingilberga seria, doncs, el nom de l'esposa del primer vicari de

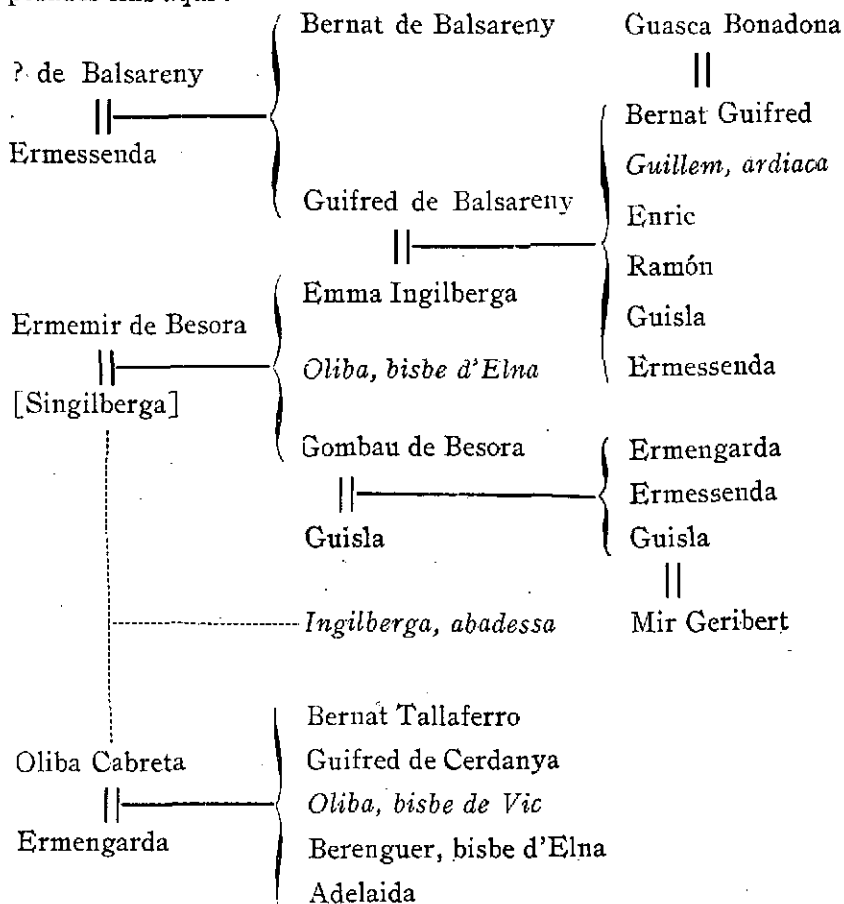
32. Foli 153, publicat per UDINA, *El archivo condal de Barcelona*, p. 498 n. 285 (cf. p. xxv); l'original estava al mateix arxiu, sac 19 n. 4.

33. L'any de l'Encarnació falla, ja que Huc començà pel juliol del 987.

Besora. D'aquest matrimoni legítim n'haurien nascut els germans Gombau de Besora, Oliba d'Elna y Emma-Ingilberga de Balsareny. D'una relació extraconjugual de llur mare amb el comte de Cerdanya n'hauria nascut la futura abadessa de Sant Joan, germana, per tant, del gran bisbe Oliba de Vic, per part del pare, germana del bisbe Oliba d'Elna i tia de l'ardiaca Guillem per part de la mare.

L'esquema genealògic adjunt resumeix les dades i deduccions exposades fins aquí :

Aquesta solució aclareix diverses coses que fins ara romanien sense resposta satisfactòria. Explicaria per què Ingilberga fou oferta a Sant Joan com a monja, tan joveneta³⁴ : era freqüent d'oferir els fills

34. Devia tenir poc més o menys de deu anys, encara que no es pot calcular amb certesa.

il·legítims de les grans famílies als monestirs, manera polida de sistematitzar situacions delicades; el seu origen comtal li facilitaria, per altra banda, d'aconseguir el càrrec d'abadessa al cap de pocs anys³⁵. Explicaria també el silenci entorn de la mare dels Besora, el nom de la qual, si bé fou imposat a dues filles, els fills legítims d'ella no gosarien expressar, potser per no revifar records dolorosos. Explicaria encara la poca simpatia envers l'abadessa per part del gran dels germanastres comtes, Bernat Tallaferro, demostrada en l'expulsió fulminant i sense atenuants impetrada per ell al papa el 1017. Igualment explicaria per què l'abadessa Ingilberga tenia el cor posat en l'alou de Sant Quirze de Besora³⁶, si aquest era el lloc d'adopció de la seva mare (S)ingilberga. I finalment, fa comprensible que anés a passar la resta dels seus dies a la casa que els nebots Balsareny-Besora tenien a Vic, sota l'esguard del seu germanastre, el bisbe Oliba i a l'empar del nebot, l'ardiaca Guillem.

Amb aquesta explicació no es fa pas cap gran tort al comte Oliba Cabreta, qui per altra banda acabà els seus dies edificantment. Ell, que com ens diu sant Pere Damià, abandonà el comtat i es féu monjo a Montcassí per expiar els seus grans pecats: «multis erat peccatorum molibus aggravatus. Hic aliquando Romualdum gratia visitationis adiit [a Cuixà], et ... solus cum solo gestorum suorum seriem narrare quasi per confessionem coepit. Cui vir venerabilis... respondit aliter eum salvari minime posse nisi mundum relinquens ad monasterium convolaret»; els bisbes i abats interrogats sobre aquest afer confirmaren el parer de Romuald, afegint «se autem id comiti eatenus non dixisse terrore constrictos»³⁷.

Aquesta relació il·legítima podia considerar-se com una falla menor dins de la vida del comte Oliba, al costat d'altres crims que piament la història ens ha callat, el record dels quals, però, infonia una mena de calfred en l'ànim dels pobres dignataris eclesiàstics de la regió encarregats d'ofici de fer complir la llei de Déu a petits i grans. A Cabreta, la flaca li venia endemés de família: el seu pare, el comte Miró el Jove, i altres de la família, deixaren fills naturals³⁸. Finalment, el seu propi comportament explica en certa manera per què l'herència moral funesta quedà gravada en el comportament de la filla Ingilberga.

35. Ja ho era el 995, segons un doc. de l'A.C.A., perg. Ramon Borrell, n. 15, i cf. el n. 79.

36. Vegi's ALBAREDA, *Noves dades*, pp. 344-5.

37. *Vita Romualdi* c. XI: PL 144, 965-6.

38. BOFARULL, *Condes vindicados*, I pp. 88-91.